

Βιβλίο

Μπορούμε, αλήθεια, να μιλάμε σήμερα για ελληνική γυναικεία λογοτεχνία;

Παρότι ο όρος «γυναικεία λογοτεχνία» είναι προβληματικός και σύνθετος, στη διεθνή λογοτεχνική παραγωγή παρατηρείται μια γενικότερη τάση όσον αφορά τις γυναίκες συγγραφείς, που παραπέμπει στο «αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα». Πώς διαμορφώνεται το τοπίο στην πρόσφατη ελληνική παραγωγή;

Σε αντίθεση με τη γενικότερη τάση, η ελληνική παραγωγή δεν φάνηκε πρόθυμη να υιοθετήσει αυτούσιο το είδος της μυθιστορηματικής αυτοβιογραφίας ή ενδεχομένως να μη θέλησε να προσδεθεί στο άρμα ενός κινήματος με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Ωστόσο, υπήρξαν εκείνες οι γυναίκες φωνές που τόλμησαν πρώτες να αφήσουν στην άκρη τα απανωτά κλισέ και τη νοσταλγική τάση που συνόδευαν μέχρι τότε τη γυναικεία υπογραφή, σπάζοντας το καλούπι της κατηγοριοποίησης από μέσα, δηλαδή με τα ίδια τα γυναικεία όπλα που αποτέλεσαν στόχο για πολλούς: τόσο η Έρση Σωτηροπούλου όσο και η Αμάντα Μιχαλοπούλου κατάφεραν με τον δικό τους προκλητικό, αισθαντικό, αλλά πάντα πρωτοποριακό λογοτεχνικά τρόπο να ανατρέψουν τις δομές της έμφυλης κυριαρχίας στη γραφή, φωνάζοντας, όσο πιο δυνατά μπορούσαν, ότι είναι γυναίκες. Περύτρινη απόδειξη τα πρόσφατα βιβλία τους που μετουσιώνουν ακριβώς αυτήν τη λογική σε ειδολογική ειρωνεία. Έχοντας καταθέσει ήδη το δικό της αυτοβιογραφικό μυθιστόρημα, η **Αμάντα Μιχαλοπούλου**, στην πρόσφατη **Μεταμόρφωση** της (Καστανιώτης), βρίσκει το δικό της καφκικό alter ego, μια γυναίκα που ξυπνάει όχι καταροίδα αλλά άνδρας, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τις προκαταλήψεις που συνοδεύουν τα δύο φύλα. Παράλληλα αποδεικνύει με γενναίες δόσεις χιούμορ ότι όσο δύσκολο είναι να υπερβεί η γυναίκα τους κοινωνικούς περιορισμούς του φύλου στον πολύπλοκο σύγχρονο κόσμο άλλο τόσο δύσκολο είναι να επιβιώσει η αληθινή αγάπη σε μια σαρωτική με πολλούς μεταφορικούς τρόπους καταγίδα. Και, όμως, τα καταφέρνει.

Αυτοβιογραφική σε μεγάλο βαθμό φαίνεται να είναι και η **Έρση Σωτηροπούλου** στο βιβλίο της **Η τέχνη να μην αισθάνεσαι τίποτα** (Πατάκης), όπου υλισιαστικά διατρανώνει το αντίθετο από αυτό που λέει ο τίτλος, αποδεικνύοντας πως οι αμήχανες κοπέλες που διαβάζουν πρωτοποριακά αναγνώσματα, όπως η ίδια, μπορούν ενίοτε να μεταμορφώνονται σε συμβολικές λείριες στον ναό του Απόλλωνα στις

Βάσσεις ή να περιπλανώνται στο αστικό τοπίο της Αθήνας, προσδιορίζοντας αλλιώς τον εαυτό τους και τη γραφή. Πολύ όμορφος τρόπος για να επιβεβαιώνεις την ιδιότητα της συγγραφέως σε διαφορετικά περιβάλλοντα και έξω από δεδομένες ατραπούς, όπως και να συνδέεις την αυτοβιογραφία με τη μυθολογία.

Υπάρχει, ωστόσο, και ένας άλλος, πιο κυριολεκτικός τρόπος για να μιλήσει μια γυναίκα για το τραύμα, π.χ. επικεντρώνοντας στην πραγματικότητα της έμφυλης βίας, δυναμώνοντας τη γυναικεία φωνή και αφήνοντας να ακουστεί η αλήθεια της. Αυτό συνέβη με το συλλογικό εγχείρημα που φέρει τον τίτλο **Η φωνή της**, μια πρωτοβουλία των εκδόσεων Καστανιώτης που συγκέντρωσε σε ένα τομίδιο γυναικείες συγγραφείς όπως η Ιωάννα Μπουρατζοπούλου, η Χίλντα Παπαδημητρίου, η Μαριαλένα Σεμπέκολου, η Μαρία Σκιαδαρέση, η Σόνια Ζαχαράτου, η Τέου Μπάλα, η Πέλα Σουλτάτου, η Πασχάλα Τραυλού, η Κατερίνα Μαλακατέ κ.ά., καλώντας τις να δώσουν τη δική τους εκδοχή του προσωπικού και συλλογικού τραύματος. Βέβαια, στα ελληνικά γράμματα παρουσιάστηκαν αρκετές περιπτώσεις Ελληνίδων συγγραφέων που έδειξαν ευαισθησία σε τέτοια κοινωνικά θέματα, αλλά με κάθε τους βιβλίο προσέδιδαν μια άλλη οπτική στη συγγραφική τους ταυτότητα. Παράδειγμα αποτελεί η βραβευμένη με το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών **Βίκυ Τσελεπίδου** που, παρά τα κοινά χαρακτηριστικά που διέπουν μέχρι στιγμής τα βιβλία της, π.χ. το τραύμα και τη μνήμη, η γραφή της, από την πρώτη της εμφάνιση με το **Ελενί** μέχρι σήμερα έχει να επιδείξει μια ποικιλία θεμάτων, από την κακοποίηση και την παιδοφιλία μέχρι την κοινωνική ανισότητα και την πατριαρχία. Ειδικά στην πιο πρόσφατη δουλειά της, τα **120 γραμμάρια** (Νεφέλη), είναι εμφανής η δυναμική της αυτοβιογράφησης, καθώς άδοντας των διηγημάτων είναι ένα συμβολαιογραφείο, του οποίου τα έγγραφα δίνουν την αφορμή για να περιγραφεί η αλλόκοτη ζωή των πρώων. Παρότι τα συμβολικά ή μεταφορικά σχήματα ανήκουν στη σφαίρα της μυθολογίας, αφού εμπλέκονται σε πραγματικές αλλά υπερούρα-

νιες(!) καταστάσεις, η θητεία της συγγραφέως σε συμβολαιογραφείο σίγουρα προσδίδει ένα ιδιαίτερα αυτοβιογραφικό βάρος στις πρωτότυπες ιστορίες, ειδικά στην τελευταία, που είναι ξεκάθαρα αυτοβιογραφική.

Άκρως πρωτότυπη και η περίπτωση της **Αλεξάνδρας Κ***, η οποία τονίζει το φανταστικό στοιχείο που ανιχνεύεται σε κάθε ασυνείδητη κατάσταση, με τις πρωταγωνίστριές της να είναι έτοιμες να προσδιορίσουν το λάθος που οι εξωτερικές συνθήκες προκάλυψαν σε κάθε τους πράξη. Αυτό είναι εμφανές στη νέα συλλογή διηγημάτων της με τον ευρηματικό τίτλο **Πράγματα που σκέφτεται η παρθένος Μαρία καπνίζοντας κρυφά στο μπάνιο** (Πατάκης), όπου οι γυναίκες προβληματίζονται σχετικά με τις αντιδράσεις τους, ενώ την ίδια στιγμή αποδεικνύονται οδυνηρές στην αλήθεια τους και κομικές στη συνείδησή τους. Ειδικά το διήγημα «ASMR», που είναι και το καλύτερο της συλλογής, με θέμα μια ερωτική συνύπνιση ανάμεσα σε μια νεαρή και έναν άνδρα μεγάλης ηλικίας, τρωμάζει με την κωνική αλήθεια του.

Αιφνιδιαστικά ανατρεπτική είναι και η περίπτωση της συγγραφέως **Λίνας Σόρογκα**, η οποία αναβιώνει τις αναστητικές της Μέρυ Σέλεϊ στην υπερυπόχρονη τεχνολογική πραγματικότητα, θίγοντας περιπτώσεις βιογενετικής, τεχνητής νοημοσύνης ακόμα και ευγονικής σε έναν κόσμο όπου τα έμβρυα μπορούν έχουν την επιθυμητή συνθήκη που θα τους δίνει ο/η εντολοδόχος, αφού τα μαρπά θα γεννιούνται κατά παραγγελία σε μια ιδιόμορφη πειραματική συνθήκη. Όλα αυτά τα θαυμαστά συμβαίνουν στο **Εργαστήρι του δόκτορα Μάγιερλαντ** (Πιλέθρον) και σε ένα δυστοπικό, μελλοντολογικό μυθιστόρημα όπου θίγονται όχι μόνο ζητήματα φύλων και γενετικής αλλά και βιοπολιτικής, με το αιώνιο ζήτημα «πρόσδος ή αυτοκαταστροφή» να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή και να αφορά τα όρια των φύλων στον υπερόχρονο κόσμο της τεχνολογίας.

Πέραν όλων αυτών, το σημαντικό είναι ότι μέσα σε αυτή την ετερόκλητη συνθήκη που λέγεται ελληνική λογοτεχνική παραγωγή υπάρχουν φωνές που ξεφεύγουν από τις κλασικές ειδολογικές κατηγοριοποιήσεις του μυθιστορήματος ή του πεζογραφήματος: μια τέτοια καινοφανής περίπτωση είναι αυτή της ποιήτριας και ανθρωπολόγου **Ηλέκτρας Λαζάρ**, η οποία όχι μόνο ξεπερνά τα όρια των φύλων αλλά και τις κατηγορίες «άνθρωπος» - «ζώο». Η νέα συγγραφέας, η οποία είχε τιμηθεί με το βραβείο πρωτοεμφανιζόμενης για την ποιητική της συλλογή **Άγρια Νήπια**, εντυφά στα μεγάλα ερωτήματα για το μέλλον του πλανήτη μέσα από μια εξπρεσιονιστική ποιητική γλώσσα που φέρει την υπογραφή της. Στο τελευταίο της βιβλίο με τον τίτλο **Λύκε, Λύκε, είσαι εγώ;** (Κυαναυγή) επανέρχεται στις αμφισβητικές ανθρωπολογικές ταυτότητες και υπό την επιρροή των Ντελέζ, Κάφκα αλλά και Ρεμπό φτάνει μια ιδιόμορφη αφήγηση για τον κόσμο από την πλευρά των ζώων. «Πώς μπορεί ο δυτικός πολιτισμός να ονομάσει, να κατανοήσει και να περιγράψει το οικογενειακό του είδος, αν αναλογιστούμε ότι είναι κάτι παραπάνω από σαφής η έλλειψη συναίνεσης και ομοφωνίας σε κάθε επίπεδο, πτυχ, ακόμη και επιχρή της ανθρώπινης συζήτησης γύρω από το τι σημαίνει 'άνθρωπος'; αναρωτιέται στην αρχή του η Λαζάρ, θέτοντας καίρια το ζήτημα της προσέγγισης του κόσμου και της ιστορίας μας όχι μόνο από τη γυναικεία πλευρά αλλά και συνολικότερα ανθρωποκεντρικά, γεγονός που έχει οδηγήσει όχι μόνο το σώμα και το πνεύμα αλλά και τον ίδιο τον πλανήτη στα όρια.

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΤΙΝΑ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑ